

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE YABANCILAŞMA VE BENLİK ALGISI İLİŞKİSİ

Yemliha COŞKUN *
Cüneyt Altan ALTAY**

ÖZET

Bu araştırma ile lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin yabancılaşma ve benlik algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modelindeki çalışmanın örneklemini 2008–2009 öğretim yılında Osmaniye il merkezi ve ilçelerinde öğrenim görmekte olan 352 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, ‘Kişisel Bilgi Formu’ ile birlikte, öğrencilerin yabancılaşma düzeylerini belirlemek üzere ‘Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği’ (Sanberk, 2003); benlik algı düzeylerini belirlemek amacıyla ise ‘Sosyal Karşılaştırma Ölçeği’ (Gilbert, Allan ve Trent, 1991) kullanılmıştır. Araştırma bulguları, öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algıları arasında ters yönde bir ilişkinin var olduğunu; okul güvenliğini yetersiz bulan öğrencilerin benlik algılamalarının düşük, yabancılaşma düzeylerinin ise yüksek düzeyde olduğunu ve meslek lisesi öğrencilerinin benlik algısı düzeylerinin Anadolu lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Anahtar sözcükler: Lise öğrencisi, yabancılaşma, benlik algısı

A STUDY ON RELATION OF SELF PERCEPTION AND ALIENATION ON HIGH SCHOOL STUDENTS

SUMMARY

This study aims to investigate the relationship between the alienation and self-perception of the students who attend high schools. In this research of communicative scanning model, the sample consisted of 352 students who have education in the city centre and districts of Osmaniye in 2008-2009 academic year. In the research, ‘Student Alienation Scale’ (Sanberk, 2003) to evaluate the alienation level of the students and ‘Social Comparison Scale’ (Gilbert, Allan & Trent, 1991) to measure the level of self perception were used with ‘Personal Information Form’ as a data base. The research results revealed that there were a negative relationship between the alienation level and the self perception of the students, indicated the students who consider that the school is unsafe have low self perception and these students alienate more, and students in vocational high school have more self-perception than Anatolian high school students.

Key words: High school student, alienation, self perception.

* Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, ycoskun@ksu.edu.tr

**Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, altanaltay2001@hotmail.com

Modern toplum yaşamında bireyin toplumsal rolünü gereğince oynayabilmesi, düzenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi ve toplum içinde bir anlam kazanabilmesi, sağlıklı bir kişilik gelişimi ile olanaklıdır. Bireyin kişiliği; zeka, başarı, yetenek ve benzeri birtakım özellikleri içerir ve bireyin kendi kişiliğini algılayış biçimi “benlik” olarak adlandırılır. Kişilik gelişim sürecinde oluşan ve bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına ve ideallerine ilişkin kanılarının toplamı olan benlik (Can, 1990; Cüceloğlu, 1991), bireyin kendini kabul etmesine, değerli bulmasına ve olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olur (Ülgen, 1995). Öncelikle insanın kendisini tanımlayabilmesi için ‘Ben kimim?’ sorusuna cevap araması gerekir. Bu sorunun cevabı, benliğin ve kişiliğin gelişmesinde rol oynayan etkenlere göre ya çirkinim, akılsızım, şanssızım, beceriksizim, başkaları tarafından sevilip aranmayan bir insanım biçiminde bütünüyle olumsuz; ya da güzelim, akıllıyım, zekiyim, yetenekliyim, becerikliyim, sevimliyim gibi bütünüyle olumlu olabilir ve bütün bunlar benlik kavramının değer sistemini belirler (Köknel, 1983).

Benlik gelişimi durağan bir durum olmayıp, yaşam boyu sürekli gelişen ve değişmeye elverişli bir olgudur. Ancak yaşam boyu süren bir gelişim olmasına karşın, en kritik gelişim süreci ergenlik dönemidir (Öner, 1985 ve Yörükoğlu, 1986; Akt: Karadağlı, 1991). Hızlı bir gelişim süreci olan ergenlik, oldukça çalkantılı bir dönemdir. Kim olduğuna, ne olduğuna, nerede olduğuna dair kendini arayan gençler ne ‘yetişkin’ ne de ‘çocuk’ olarak kabul edildikleri bu geçiş dönemine uyum sağlamakta oldukça güçlük çekerler (Erden ve Akman 1995; Şemin, 1992).

Bireylerin benlik algısını geliştirmesi, kendini gerçekleştirme, bir gelişim süreci olarak ele alındığında kişinin içerisinde bulunduğu ortam oldukça önemlidir (Kuzgun, 1985). Benliğin gelişimine, çevrenin, özellikle çevredeki belirli insanların (anne, baba, arkadaş, öğretmen gibi) etkisi kaçınılmazdır (Yanbastı, 1996). Bu anlamda ergenlerin benlik algısı, değer yargıları ve ahlaki standartları anne-babasının, akranlarının ve etraflarındaki yetişkinlerin değer yargıları ve ahlaki standartlarından etkilenecektir (Kulaksızoğlu, 2001). Dolayısıyla etkileşimde bulunduğu kişiler genci değerli görüyorlarsa oda kendini değerli görecektir. Buna karşın eğer gencin etkileşimde bulunduğu kişiler genci değerli görmüyorlarsa o zaman oda kendini değersiz görecektir (Harter, 1988a, 1992; Harter, Marold ve Whitesell 1992; Akt: Bakar, 1996).

Çocuk kimliğinden yetişkin kimliğine geçiş süreci olan bu dönem, ergenleri bir kimlik (benlik algısı) oluşturmaya zorlamakta, bu durumda gençlerde bazen kaçınılmaz doğal bunalımlara neden olmaktadır. Ergenin çevresinden kaynaklanan kimi kısıtlama, bilgi eksikliği ve yetersizliklerin de eklenmesi bu dönemi çok zorlu ve sorunlu hale getirerek ergenler üzerinde baskı oluşturmaktadır (Gönüllü, 2003; Kulaksızoğlu,2001). Bazı ergenlerin, söz konusu baskılarla mücadele edememeleri ve baskılara yenik düşmeleri ise Keniston’un ‘yabancılaşma’ olarak belirttiği duruma neden olmaktadır. Keniston, yabancılaşmış bireyleri şöyle tanımlar: ‘Toplumların içinde fiziksel olarak yaşayan, ama psikolojik açıdan toplumdaki kopmuş olan bu bireyler, bir kimlik sahibi olmak ve toplumda özel bir yerleri olduğunu kabul etmek istemezler (Yavuzer, 2002). İnsanın kendi özünden, doğal ve toplumsal çevresinden kopması şeklinde tanımlanabilen yabancılaşma

kavramı (Tolan, 1981; Fromm, 1982), Hegel tarafından, insan ve özü arasındaki karşıtlıkla açıklanmaktadır (Durcan, 2007),

Birçok düşünür tarafından değişik biçimlerde tanımlanmış bulunan yabancılaşma kavramının hem psikolojik, hem de sosyolojik içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bireyin başkalarından ya da bulunduğu ortamdan uzaklaşmasının ifadesi olarak kabul edilebilecek yabancılaşma olgusu (Marshall, 1999), insanın kendisine, topluma ve çevresine karşı soyutlanmasını ifade etmektedir ki (Bayhan, 1997), Bronfenbrenner (1986) bu durumun nedenlerini toplumsal kuruluşlarda, en önemlisi de okullarda (eğitim kurumlarında) aramak gerektiğini belirtmektedir (Aktaran: Çelik, 2005).

Çağdaş dünyada bireylerin istedik nitelikler kazanması eğitim yoluyla gerçekleştirildiğine göre, psikolojik sağlamlık adına da okullarımıza çok görevler düşmektedir. Eğitim kurumları öğrencilerin bilişsel gelişimlerini sağlamanın yanı sıra, onların psikolojik gelişimlerini de göz önünde bulundurmaya zorundadır. Eğitim kurumları kendine güven duyan, hayata aktif bir şekilde katılan ve içinde bulunduğu topluma yararlı olma çabasında, çevresiyle uyumlu bireyler yetiştirmekle yükümlüdür. Okulların misyonunun öğrencilerin benlik saygısını artırıcı ve yabancılaşmalarına meydan vermeyecek nitelikte olması gerekmektedir (Billington, 1997; Akt: Çiloğlu, 2006). Bu anlamda, öğrencilere değer verilen, onların kendilerinin önemli hissetmelerinin sağlandığı bir okul ortamı, öğrencilerin sosyal yaşama daha aktif katılımlarında (Erden ve Akman, 1995), akademik başarılarında ve kendilerini gerçekleştirmelerinde oldukça önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı, liselerde okuyan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algısı ilişkisinin incelenmesidir. Ayrıca yabancılaşma düzeyleri ile benlik algılamalarının, sosyo-demografik değişkenlere (okul türü, öğrencinin cinsiyeti, ailenin aylık gelir düzeyi, okulların algılanan güvenlik yeterliliği) bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesidir.

Alanyazın incelendiğinde bireylerdeki benlik saygısı ile yabancılaşma olgusunun birbirleriyle oldukça ilişkili değişkenler olduğu görülmektedir. Doğal olarak psikolojik sağlık açısından istenilen durum, bireylerin kendilerine ve çevrelerindeki insanlara yabancılaşmamasıdır. Bu istencin gerçekleşmesinde ise bireyin kendisini değerlendirme düzeyi olan benlik algılamasının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Kendisini değerli hisseden insanlar kendilerine ve çevrelerine küsmeden iletişimlerini devam ettirerek yaşamın akışına ayak uyduracaklardır. Bu olgu özellikle çalkantılı bir süreç olarak değerlendirilen ergenlik dönemindeki gençler açısından daha kritik bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle geleceğe dair birçok kararın alındığı lise gençliğinin yaşamsal kararlarında benlik saygıları ile kendilerini kabul düzeyleri onların eğitim süreçlerinin başarısında önemli bir faktör olacaktır. Bu anlamda, lise öğrencilerinin benlik algısı ve yabancılaşma durumlarının betimlenmesi öğrencilerin, ailelerin ve özellikle eğitimcilerin bu konuda bilgi sahibi olmaları adına bu çalışmanın yararlı bilgiler sunacağı umulmaktadır.

YÖNTEM

Lise öğrencilerinin yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisinin incelendiği bu araştırma, ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

Örneklem

Araştırmanın evrenini, Osmaniye ilinde 2008–2009 eğitim yılında öğrenim görmekte olan, liselerdeki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2008–2009 eğitim yılında Osmaniye ilinde eğitim veren, Anadolu liseleri, genel liseler ve meslek liselerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından, basit küme örneklem yöntemiyle rastgele (tesadüfî) olarak yapılan seçimler ile belirlenmiş 393 öğrenci oluşturmaktadır. Eksik ve yanlış doldurulmuş geçersiz formlar elendikten sonra, araştırma 352 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiş “Kişisel Bilgi Formu” ile birlikte ‘Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği’ (Sanberk, 2003) ve ‘Sosyal Karşılaştırma Ölçeği’ (Allan ve Gilbert, 1995) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu. Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 4 sorudan (Okul türü, öğrencinin cinsiyeti, ailenin aylık gelir düzeyi, okulların algılanan güvenlik yeterliliği) oluşmaktadır.

Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ). Lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerini ölçmek amacıyla, Sanberk (2003) tarafından geliştirilen ‘Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ)’ kullanılmıştır. Ölçek, güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte her bir alt boyut tek başına hesaplanabileceği gibi ölçekten toplam puanda elde edilebilmektedir ki, bu çalışmada ÖYÖ’nün toplam puanı kullanılarak öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ölçülmüştür. 5’li likert tipi ölçekten alınabilecek en düşük puan 17 iken, en yüksek puan ise 85’tir. Puanların yükselmesi bireylerin daha fazla yabancılaşma yaşadıklarını göstermektedir. Test tekrar test korelasyon katsayısı. 77 olarak bulunan ölçeğin, iç tutarlılık katsayısı. 79 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) Lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerini ölçmek amacıyla, Gilbert ve Allan (1995) tarafından, gençlerin ve yetişkinlerin benlik algılarını ölçmek amacıyla geliştirilen ‘Sosyal Karşılaştırma Ölçeği’ (Social Comparison Scala) kullanılmıştır. Ölçek, Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Kişinin, başkaları ile kıyaslandığında kendini çeşitli boyutlarıyla nasıl gördüğüne ilişkin algılarını ölçmekte olan ölçek, iki kutuplu ve 18 maddeden oluşmaktadır. 540 lise ve

üniversite öğrencisiyle yapılan güvenilirlik çalışmasında ölçeğin ‘Cronbach Alfa Katsayısı’ .79 olarak bulunurken, geçerlik çalışmasında ‘Beck Depresyon Envanteri’ ile korelasyonu -.19 ($p < .000$), ‘Kısa Semptom Envanteri’nin alt ölçekleri ile korelasyonlarının ise 0.14 ile -0.34 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçekten en düşük 18 puan alınırken, en yüksek 108 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, olumlu benlik algısına, düşük olması ise olumsuz benlik algısına işaret etmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Verilerin Çözümlemesi

Toplanan verilerin analizinde SPSS 15 paket programı kullanılarak değişkenlerin n sayıları, ortalama ve standart sapmaları hesaplandıktan sonra, öğrencilerin yabancılaşma durumlarının, benlik algısıyla ilişkisi test edilmiş daha sonra, öğrencilerin yabancılaşma durumları ve benlik algıları açısından gruplar arasında anlamlı farklar olup olmadığı belirlenmiştir. Anlamlılık kontrolü için farklılıklar arası hata payı. 05 manidarlık düzeyinde sınınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, kişisel bilgi formlarına bağlı olarak demografik özelliklerin frekans ve yüzde dağılımları bulunduktan sonra, öğrencilerin yabancılaşma durumları ve benlik algılamalarının aritmetik ortalaması ve standart sapması belirlenmiş, daha sonra araştırmanın temel problemi niteliğindeki, lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algıları ilişkisinin incelenmesinde ‘Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı’ tekniğinden yararlanılırken, yabancılaşma düzeyleri ve benlik algılamalarının sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere, cinsiyet ve okul güvenlik yeterliliği için bağımsız grup t-testi; okul türü ve algılanan aile gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniği kullanılarak bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Örneklem grubundaki öğrencilerden, değerlendirmeye alınan 352’sinin demografik özelliklerine ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) sonuçlarının dağılımı sırasıyla Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin 120’si (%34,1) Anadolu lisesi, 118’i (%33,5) genel lise, 114’ü (32,4) ise meslek lisesi öğrencisidir. Örneklem grubunun 192’si (%54,5) kız öğrencilerden oluşurken, 160’ı (%45,5) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 50’sinin (%14,2) ailesinin gelir düzeyi düşükken, 230’nun (%65,3) orta, 72’sinin (20,5) ise iyi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 181’i (%51,4) okul ortamının güvenliğini yetersiz bulurlarken, 171’i (%48,6) güvenliğin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Bu sonuca göre lise öğrencilerin yaklaşık yarısının okullardaki güvenliği yetersiz olarak algıladıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

Faktör	Değişkenler	f	%
Okul Türü	Anadolu Lisesi	120	34,1
	Genel Lise	118	33,5
	Meslek Lisesi	114	32,4
Cinsiyet	Kız	192	54,5
	Erkek	160	45,5
Aile Aylık Gelir Düzeyi	0-999 TL.	50	14,2
	1000-1999 TL.	230	65,3
	2000 ve üstü TL.	72	20,5
Algılanan Okul Güvenliği	Yeterli	181	51,4
	Yetersiz	171	48,6

Araştırmada lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algılarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanarak aşağıda tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeyleri ile Benlik Algısı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss
Yabancılaşma	352	39,81	9,54
Benlik Algısı	352	86,65	11,78

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğrencilerin yabancılaşma düzeyi aritmetik ortalaması 39,81 standart sapması 9,54 iken; benlik algısı durumlarının aritmetik ortalaması 86,65 standart sapmasının ise 11,78 olduğu görülmektedir. Bu tabloya göre öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin ortalamaya yakın, benlik algılamalarının ise ortalamadan yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Bu saptamadan sonra, araştırmanın temel amacı doğrultusunda örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algılama düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere ‘Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı’ tekniğinden yararlanılmış ve sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeyleri ile Benlik Algısı Puanlarının Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Değişkenler	Yabancılaşma	Benlik Algısı
Yabancılaşma	-	-.299*
Benlik Algısı	-	-

N=352, *p<.01

Tablo 3’de görüldüğü gibi öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algısı durumları istatistiksel olarak .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Ters yönde olan bu ilişkiye göre, benlik algı düzeyi düşük olan öğrencilerin daha çok yabancılaştıklarını söylemek mümkündür.

Değişkenler arasındaki ilişkinin test edilmesinden sonra liseli öğrencilerin yabancılaşma ve benlik algılamalarının bazı demografik özelliklerine (cinsiyet, okul türü, ailenin aylık gelir düzeyi ve algılanan okul güvenliği) göre farklılığı incelenerek sonuçlar aşağıdaki tablolarda sırayla gösterilmiştir. Bu anlamda, öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla yapılan ilişkisiz ölçümler için ‘Bağımsız Grup t-Testi’ sonuçları tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeyi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	S	Sd	t	P
Kız	192	40,34	9,74	350	1,138	.256
Erkek	160	39,18	9,29			

Tablo 4’de görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yabancılaşma düzeylerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce, Levene’s testi ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür (L=,024; p>.05). Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına bağlı olarak, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür (t=1,138;p.>05) .

Aşağıda tablo 5’de öğrencilerin benlik algı düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla, ilişkisiz ölçümler için ‘Bağımsız Grup t-Testi’ yapılarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Benlik Algısı Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Kız	192	86,87	11,84	350	,376	.707
Erkek	160	86,40	11,73			

Tablo 5’de görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre benlik algısı durumlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce, ‘Levene’s testi’ ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür ($L=,004;p>.05$). Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan ‘bağımsız grup t-testi’ sonuçlarına bağlı olarak, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin benlik algılamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t=,376; p.>05$).

Aşağıda tablo 6’da öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, okul güvenliği algılamaları değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ilişkisiz ölçümler için ‘Bağımsız Grup t-Testi’ yapılarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeyi Puanlarının Okul Güvenlik Algılaması Değişkenine Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Okul Güvenliği	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Yetersiz	181	42,29	9,64	350	5,191	.000*
Yeterli	171	37,19	8,72			

* $p<.05$

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğrencilerin okul güvenliği değişkenine göre yabancılaşma düzeylerinin durumlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce, ‘Levene’s testi’ ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür ($L=,693;p>.05$). Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan ‘bağımsız grup t-testi’ sonuçlarına bağlı olarak, okul güvenliği değişkenine göre öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($t=5,191;p.<05$). Bu bulguya göre, okul güvenliğini yetersiz bulan öğrencilerin daha fazla yabancılaştıklarını söylemek mümkündür.

Aşağıda tablo 7’de öğrencilerin benlik algı düzeylerinin, okul güvenliği algılamaları değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ilişkisiz ölçümler için ‘Bağımsız Grup t-Testi’ yapılarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Benlik Algısı Puanlarının Okul Güvenlik Algılaması Değişkenine Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Okul Güvenliği	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Yetersiz	181	84,96	11,68	350	-2,799	.005*
Yeterli	171	88,45	11,64			

* $p<.05$

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğrencilerin okul güvenliği düzeyi değişkenine göre benlik algı düzeylerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemeden önce, ‘Levene’s testi’ ile dağılımların varyanslarının homojenliği test edilmiş, sonuçta varyansların homojen olduğu görülmüştür ($L=,100;p>.05$) . Daha sonra ortalamalar arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla yapılan ‘bağımsız grup t-testi’ sonuçlarına bağlı olarak, okul güvenliği değişkenine göre öğrencilerinin benlik algıları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($t=-2,799;p.<.05$). Bu bulguya göre, okul güvenliğini yetersiz bulan öğrencilerin benlik algı düzeylerinin daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda tablo 8’de öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, okul türü değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ‘Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşma Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

O k u l Türü	N	$\bar{X}$	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortala	F	p
An. L.	120	39,95	8,95	G.Arası	373,784	2	186,892	2,063	.129
Gen. L.	118	38,50	9,63	Gruplar İçi	31611,213	349	90,577		
Mesl L.	114	41,02	9,96	Toplam	31984,997	351			
Toplam	352	39,81	9,54						

Tablo 8’de görüldüğü gibi öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanmış. Yapılan analiz sonucunda okul türü ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = 2,063; p > .05$). Bu sonuca göre öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri öğrencilerin okudukları okul türüne göre anlamlı düzeyde fark göstermediği görülmektedir.

Aşağıda tablo 9’da öğrencilerin benlik algı düzeylerinin, okul türü değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ‘Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

O k u l Türü	N	$\bar{X}$	ss	Var Kay.	Kareler Topla.	sd	Kareler Ort.	F	p
Ana. L.	120	84,20	11,90	G.Ar	1111,598	2	555,799	4,075	.018*
Gen. L.	118	87,66	11,31	Glçi	47605,493	349	136,405		
Mes.L.	114	88,21	11,81	Top	48717,091	351			
Topl	352	86,65	11,78						

* $p<.05$

Tablo 9’da görüldüğü gibi öğrencilerin benlik algıları, okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanmış. Yapılan analiz sonucunda okul türü ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F = 4,075$; $p < .05$). Daha sonra anlamlı farklılığın kaynağını belirleyebilmek amacıyla tamamlayıcı post-hoc tekniklerini kullanabilmek için Levene’s testiyle yapılan grupların varyanslarının homojenliği testi sonucunda, varyansların homojen olduğu ($L = 123$; $p > .05$) görülmüş, bağlı olarak uygun post- hoc tekniklerinden Scheffe çoklu karşılaştırma testi uygulanarak sonuçları aşağıdaki tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Farklılığın Hangi Gruplardan Kaynaklandığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

B e n l i k Algısı(i)	Benlik Algısı(j)	$\bar{X}_i - \bar{X}_j$	$S_{\bar{x}}$	P
Anadolu Lisesi	Genel Lise	-3,4442	1,51416	.077
	Meslek Lisesi	-4,0022*	1,52750	.033*
Genel Lise	Anadolu Lisesi	3,4442	1,51416	.077
	Meslek Lisesi	-,5580	1,53379	.936
Meslek Lisesi	Anadolu Lisesi	4,0022*	1,52750	.033*
	Genel Lise	,5580	1,53379	.936

* $p < .05$

Tablo 10’ da görüldüğü gibi öğrencilerin benlik algı düzeylerinin okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini bulmak amacıyla yapılan ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ sonrası kullanılan post-hoc çoklu karşılaştırma tekniği ‘Scheffe’ sonucunda, Anadolu lisesi ile meslek lisesi öğrencileri arasında meslek lisesi öğrencileri lehine farklılık görülmüştür. Bu bulguya göre meslek lisesi öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 11’de öğrencilerin yabancılaşıma düzeylerinin, aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ‘Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Yabancılaşıma Düzeylerinin Aile Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss	Varyans Kay	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p
0-999	50	38,78	8,66						
1000-1999	230	40,07	9,58	G.Arası	70,548	2	35,274	,386	.680
2000 ve üstü	72	39,69	10,06	Gru.İçi	31914,449	349	91,445		
Toplam	352	39,81	9,54	Toplam	31984,997	351			

Tablo 11’de görüldüğü gibi öğrencilerin yabancılaşıma düzeylerinin, algılanan

aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerdeki yabancılaşma düzeyi ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=,386$; $p>.05$). Bu sonuca göre, öğrencilerin yabancılaşma düzeyinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

Aşağıda tablo 12’de öğrencilerin benlik algı düzeylerinin, aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla ‘Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ tekniği uygulanarak sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Aile Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p
0–999	50	88,36	11,66	G.Arası	2475,957	2			
1000–1999	230	85,81	11,22	Gru. İçi	48241,134	349	237,979	1,722	.180
2000ve üst	72	88,18	13,38	Toplam	48717,091	351	138,227		
Toplam	352	86,65	11,78						

Tablo 12’de görüldüğü gibi öğrencilerin benlik algı düzeylerinin, algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ sonucunda, benlik düzeyi ortalamalarına göre fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = 1,722$; $p>.05$). Bu sonuca göre, öğrencilerin benlik algı düzeyinin ailenin gelir durumuna göre farklılaşmadığını söylemek mümkündür.

TARTIŞMA

İnsanın başkaları tarafından değerlendirilişi, bu değerlendirmenin kişilik tarafından algılanışı ve benimsenmesi, benlik kavramının değer sistemini belirler. Bütün bunlar insanın çevresindeki olaylara, nesnelere, kişilere karşı oluşturduğu, tutumu, davranışı eylemi biçimlendirir ve renklendirir (Köknel, 1983). Öğrencilerin sevildikleri, kendilerine önem verildiği ortamlar, onların kendilerini ‘önemli’ hissetmelerine ve kendilerini gerçekleştirme sürecine girmelerini kolaylaştırarak, eğitim yaşantılarına daha aktif katılımlarını sağlar (Erden ve Akman, 1995). Bu bağlamda ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin benlik algılamaları, içinde buldukları okul ortamına karşı yabancılaşma durumunu belirlemede önemli bir etken olmaktadır, dolayısıyla okullara devam eden ergenlerde olumlu benlik algılarının oluşması sağlanarak, okullara yabancılaşmalarının azaltılması oldukça önemlidir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerinin ortalamaya yakın, benlik saygısı düzeylerinin ise ortalamadan yüksek olduğu görülmüştür. Balat ve Akman’ın (2004) da lise öğrencileri ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada yabancılaşma olgusunun ortalamaya yakın düzeyde olması beklenilmeyen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Bu sonuca eğitim sistemimizin sınava dayalı yapısının neden olduğu düşünülmektedir. Özellikle yüksek öğretime geçiş aşamasında olan lise öğrencilerinin, büyük çoğunluğunun herhangi bir yüksek öğrenim kurumuna yerleşme şansının olmayışı, öğrencilerde 'işe yaramazlık' duygusunu geliştirdiği, bu durumun da öğrencilerin 'yabancılaşma'larını önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile benlik algıları arasındaki ilişkiye bakıldığında, yabancılaşma durumları ile benlik algıları arasında orta düzeyde ve ters yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Beklenen bir durum olan bu bulguya göre öğrencilerin benlik saygı düzeyi arttıkça yabancılaşma düzeylerinin azaldığını söylemek mümkündür. Lacourse ve arkadaşlarının (2003) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ergenler ile yaptıkları araştırmanın sonuçları da bu bulguyu destekler niteliktedir.

Diğer bulgulara bakıldığında, lise öğrencilerinin yabancılaşma ve benlik algılamalarının, öğrencilerin cinsiyeti ve ailelerinin aylık gelir düzeyine göre farklılaşmaması cinsiyetin ve sosyo-ekonomik durumun lise öğrencilerinin benlik algısı ve yabancılaşma durumlarında önemli bir belirleyici olmadıklarını düşündürmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından benlik algılaması konusunda, Çankaya (2007), Suner (2000), Balat ve Akman'ın (2004) lise öğrencileriyle ilgili araştırmalarında da benzer sonuçlara ulaşılmış olup öğrencilerinin benlik algılarının cinsiyete göre değişmediği görülmüştür. Leminen'in (2002) Finlandiya ve Hollanda'daki 9-11 yaşlarındaki öğrencilerle yaptıkları araştırmada da benzer sonuç elde edilmiştir. Ancak, Al-Zyoudi'nin (2007) Ürdün'de 12-17 yaşındaki gençlerle yaptığı araştırmasında ise kızların benlik algısının düşük olduğu görülmüş olup, bu sonuç cinsiyet açısından toplumsal kültür farklılaşmasını ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Bunun yanında öğrencilerin benlik algılarının ailenin aylık geliri açısından değerlendirildiği araştırmalara bakıldığında, Balat ve Akman (2004), Siyez'in (2003) ve Demiç'in (2006) çalışmalarında öğrencilerin benlik algısı düzeylerine ailelerin sosyo-ekonomik farklılıklarının etkisinin olmadığı görülmüştür.

Sonuçlar okul güvenliğinin yeterliliğinin algılanışı açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin benlik algısı ve yabancılaşma düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Okulu güvenli algılayan öğrencilerin olumlu benlik algısı daha yüksek iken, yabancılaşma düzeylerinin ise daha düşük olduğu görülmüştür. Güvenliğin temel insani gereksinimlerden biri olması gerçeğinden hareket edildiğinde, okullardaki güvenliğin yeterliliğinin öğrenciler üzerindeki psikolojik etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla öğrencilerin özellikle 'yabancılaşma' oranlarının yüksekliğinde okulların belirli orandaki öğrenciler tarafından güvenli olarak algılanmayışının da etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Diğer yandan öğrencilerin okudukları okul türlerine göre yabancılaşma düzeylerinin farklılaşmadığı görülürken, benlik algılarında meslek lisesi ile Anadolu lisesi öğrencileri arasında meslek lisesi öğrencileri lehine farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Tam tersinin beklediği bu duruma, Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin meslek lisesi öğrencilere göre daha rekabetçi bir ortamda olmalarının, akademik başarı beklentilerinin yüksek olmasının neden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, bazı önerilerde bulunulabilir.

1. Öğrencilerin özellikle eğitim ve mesleki anlamda yaşamsal kararların alınma aşaması olan lise yıllarında yabancılaşmamaları ve olumsuz benlik algısı geliştirmemeleri için, okul ortamlarında psikolojik desteğin arttırılması oldukça önem kazanmaktadır. Bu amaçla okul rehberlik çalışmaları bu amaca uygun olarak programlanmalı ve uygulanmalıdır.

2. Okullar ğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri ortamlar haline getirilmelidir.

3. Öğretmenler ve okul idareleri öğrencilere karşı, olumlu benlik algısını geliştirici nitelikte tutum sergileyerek, onlara değerli olduklarını hissettirmelidirler.

4. Aileler, çocuklarının aldıkları eğitimin değerini yalnızca kazanılan sınavlarla lmemeli, ergenlik dönemindeki gençlerin özellikleri hakkında bilgi edinerek, çocuklarının olumlu benlik algısı geliştirmelerinde ve yabancılaşmamalarında onlara yardımcı olmalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Allan, S., Gilbert, P. (1995) A Social Comparison Scale: Psychometric Properties and relationship to psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 19 (3), 293-299.
- Al-Zyoudi, M. (2007). *Gender Differences In Self-Concept Among Adolescents With Low Vision*, International Journal Of Special Education, Mu'tah University, Jordan. Page: 132.
- Bakar, D. (1996). *Üniversite Öğrencilerinde Benlik Sisteminin İncelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.
- Balat, U, G., Akman, B. (2004). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2), 175-183.
- Bayhan, V. (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Can, G. (1990). *Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımını Etkileyen Etmenler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:392.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çankaya, B. (2007). *Lise I. ve II. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Benlik Saygısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Çelik, F. (2005). *Orta Öğretim Öğrencilerinin Okula Yabancılaşma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiloğlu, E. (2006). *Okul Çevresinin Öğrencilere Eğitsel Katkısı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Demiç, S. A. K. (2006). *İlköğretim ve Ortaöğretimde Uygulanılan Rehberlik Çalışmalarının Öğrencilerin Benlik Algıları Üzerindeki Etkisi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı.

- Durcan, N. M. (2007). *Yabancılaşmanın İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından İncelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Programı.
- Erden, M., Akman, Y. (1995). *Eğitim Psikolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Fromm, E., (1982) *Sağlıklı Toplum* (Çev. Yurdanur Salman- Zeynep Tanrısever), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gönüllü, M. (2003). Lise Öğrencilerinin Buldukları Liseye Göre Gösterdiği Toplumsal Farklılıklar: Sivas İli Merkez İlçe Örneği, *C.Ü. Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, 1, 29-30.
- Karadağlı, A. (1991). *Sağlık Meslek Lisesi Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi*, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Köknel, Ö. (1983). *Kişilik*, 4. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi,.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*, 4.Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Kuzgun, Y. (1985). Edwards Kişisel Tercih Envanterinin Türkiye’de Güvenirliliği ve Geçerliliği, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17(1-2), 69-93.
- La Course, E., Villeneuve, M., Claes, M. (2003). Theoretical Structure Of Adolescent Alienation: A Multigroup Confirmatory Factor Analysis, *Adolescence*, 38 (152), 639-650.
- Leminen, A., (2002). Self-Concept Of Children In Special And Regular Education, *Pro Gradu-Resarch*, Department of Special Education University of Jyväskylä,
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev: Osman Akinhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve sanat Yayınları.
- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği* (Bir Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. (1997). Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları İle Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması*, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Suner, İkiz, E. (2000). *Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki* (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992). *Adolescent Guilt, Shame, And Depression In Relation To Sociotropy And Autonomy*. The World Congress of Cognitive Therapy, Toronto, 17-21 June, 1992.
- Şemin, R. U. (1992). *Gençlik Psikolojisi*, 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş Toplumun Bunalımı – Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara: A.İ.T.İ.A Yayınları, No:5.
- Ülgen, G. (1995). *Eğitim Psikolojisi Birey ve Öğrenme*, Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye.
- Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi. Basımevi.
- Yavuzer, H. (2002). *Çocuk Psikolojisi*, 22. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.